

ΤΑ ΤΩΝ ΒΑΥΑΡΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ¹

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1826—1829

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΒΑΥΑΡΟΥ ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΚΑΡΟΛΟΥ ΒΑΡΩΝΟΥ ΑΪΔΕΚ

Ὁ κύριος Τρικούπης ἀνέγνωσε τὴν γαλλιστὶ συντεταγμένην ἐπιστολὴν καὶ εἶτα ἔδωκε ταύτην ἐφεξῆς εἰς τοὺς περίξ καθημένους καὶ τέλος ἐπέστρεψε πάλιν αὐτὴν ἐμοί. Μετὰ ταῦτα διηγήθην λεπτομερῶς ὅτι ἐγὼ ὥς καὶ οἱ συνοδεύοντες ἐμὲ ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ ἄσμενοι προσφερόμεθα νὰ διοργανώσωμεν Ἑλλήνας στρατιώτας κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν τακτικὴν ἔχοντες ἤδη σχεδιάσει σύστημα ὅπερ ἐμελλε νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του χωρὶς ποσῶς νὰ ἐπιβαρύνῃ τοὺς νεαροὺς ἄνδρας δι' ὅλων τῶν μηχανισμῶν καὶ ἐξελίξεων τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατῶν, ἥτοι νὰ καταστήσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτα ἐπιδεκτικὰ πρὸς τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀρχηγοῦ, τὴν βολὴν ἀσφαλῆ καὶ τὰ ἀμυντικὰ μέσα κατὰ τοῦ πεζικοῦ καὶ ἵππικοῦ οἰκεία αὐτοῖς.

Παρετήρησα ὅμως ὅτι ἡ προσφορά μου δὲν ἔτυχε τῆς προθύμου ὑποδοχῆς ἧς ἐφαίνετο ἀξία καὶ ἐσκέρθη ὅτι ἴσως ὀθόνος ἢ ἄλλη τις ἀντιπάθεια ὑπῆρχε κατὰ τοῦ ξένου τοῦ προσφερομένου ὑπὸ τοιαύτην προστασίαν νὰ δράσῃ ἐν Ἑλλάδι, εἴτε φόβος πρὸ ἐνδεχομένης ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τὰ δημόσια πράγματα καὶ ὅτι ἄλλο ὑπεκρύπτετο ὅπερ ἐπαίει ψυχρὰν τὴν παραδοχὴν προτάσεων ἀγαθῆς βουλήσεως καὶ λυσιτελῶν. Ἐζήτησα νὰ προκαταλάβω ταῦτα διὰ τῆς δηλώσεως, ὅτι ἐπειδὴ ἡμεῖς κατὰ ῥητὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως θὰ φέρωμεν ἐν Ἑλλάδι Βαυαρικὴν στολὴν καὶ ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησις ἡμῶν δὲν ἦτο ἐν πολέμῳ πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἦτο εὐνόητον ὅτι δὲν ἐσκόπουν νὰ συστήσω ἴδιον στρατιωτικὸν σῶμα. Ἐδήλωσα δὲ πρὸς τοῦτοίς ὅτι τὰ στρατεύματα ἅτινα ἠθέλομεν οὕτω γυμνά-

¹ Συνέχεια· ἴδε σελ. 50, 122, 196 καὶ 330.

σαι ἐμελλον νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ συνταγματάρχου Φαβιέρου ἢ οἰουδήποτε ἄλλου τακτικοῦ ἀρχηγοῦ ὅπως κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως, διότι ἡμεῖς οὐδὲν ἴδιον συμφέρον ἐπεδιώκομεν ἐν Ἑλλάδι, οὐδὲ ἔτι ἐπαινετικὸν ἄρθρον ἐν ἡμερίδι, ἀλλὰ μόνον ἐβουλόμεθα νὰ παράσχωμεν τῇ χώρᾳ χρησίμους ὑπηρεσίας καὶ νὰ μὴ ἀποφύγωμεν κόπον ἢ κάματον ἐκ τῶν συνήθων ἐν τοιαύτῃ ἐπιχειρήσει. Ἀλλ' οὐδὲ ἡ προσθήκη αὕτη ἐπήνεγκε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα.

Ὁ πρόεδρος ἠὺχρίστησεν ἐν κομψῷ ἐλληνικῷ λόγῳ μεταφρασθέντι μοι τμηματικῶς, ὡς καὶ ὁ ἐμὸς λόγος ἐκείνῳ. Ἐξέφραζεν ἐν τούτῳ τὰ εὐγνώμονα αἰσθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους πρὸς τὸ μέγα ἐνδιαφέρον τῆς Α. Μ. περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ, καὶ ἔλεγε πόσα οἱ Ἕλληνες ὤφειλον τῷ ἐξόχῳ τούτῳ φιλέλληγι καὶ τοῖς λοιποῖς εὐσπλάγγχοις καὶ φιλανθρώποις ἐν Εὐρώπῃ, μετέβη δ' ὕστερον εἰς ἡμᾶς ὑποδεικνύων ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἀναγνωρίσωσιν εἰλικρινῶς τὰ ὁρνήματα καὶ τὴν προθυμίαν ἡμῶν νὰ ἐλθωμεν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς δυστυχίας ὅπως ὑποβλήθωμεν εἰς παντοίας στερήσεις καὶ ταλαιπωρίας ὡς καὶ εἰς τὴν ἐπὶ ἥρειαν ξένου κλίματος, ἐθρήνησε τὰς θλιβεράς διχονοίας τῶν πολιτικῶν μερίδων ἐν Ἑλλάδι κτλ. χωρὶς ὅμως νὰ προβῇ θετικῶς εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν ἡμετέρων προτάσεων. Ὑστερον δὲ ἡ συνομιλία κατέστη γενικωτέρα, τινὲς δὲ τῶν κυρίων τούτων ἐρρόντισαν νὰ γνωρίσωμεν τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ ὅτι ἄλλο συνειθίζεται ἐν τοιαύταις ὑποδοχαῖς.

Διαρκούντος τοῦ λόγου τοῦ προέδρου οὗ ἐναντι ἐκαθήμην ἐν ἀποστάσει ὀλίγων βημάτων, παρετήρησα τεράστιον ζωῦφιον ἀναρριχώμενον ἐπὶ τοῦ βαθέος πρασίνου αὐτοῦ μανδύου, τοῦ διὰ ραιᾶς διφθέρας παρυφασμένου. Οὗτος δὲ καταστάς ἴσως προσεκτικὸς ἐκ τοῦ ἀκουσίου ἀτενοῦς βλέμματός μου, διέκρινεν ἐπίσης τὸν ἀκάθαρτον ἐπισκέπτην καὶ ἐτίναξεν ἀταράχως ἀπ' αὐτοῦ μακρὰν διὰ τοῦ μέσου δακτύλου τῆς δεξιᾶς τὸ έντομον. Τὸ ζωῦφιον ἠφανίσθη, μετ' ὀλίγον ὅμως ἀνεφάνη ἐκ τῆς μηλωτῆς ἐτέρου παρακαθημένου . . .

Ἦττον ἔνεκα τῆς ἐπικρατούσης ἐλλείψεως καθαριότητος ἢ ἔνεκα τοῦ πλάνητος βίου καὶ ἐλλείψεως εὐμαρείας καὶ οἰκιακῆς τάξεως, καὶ αὐταὶ αἱ ὑψηλῆς περιωπῆς οἰκογένειαι κατετρύχοντο ὑπὸ τοιούτων ἀκαθάρτων ζωῦφιων ἄλλως τε ἐν Μεσημβρίᾳ ἐπιπολαζόντων, διότι ὁ Ἕλλην ὅπου μόνον εἶναι δυνατὸν ἐνδύεται καθαρείως καὶ φέρει καθάρεια ἀσπρόρουχα.

Μετὰ μίαν περίπου ὥραν ἀπῆλθομεν οὐχὶ ἰδιαζόντως ἐποικοδομηθέντες ὑπὸ τῆς πρώτης συνδιασκέψεως ταύτης. Περὶ τὴν ἐσπέραν δ' ἐπεσκέφθη

ἡμᾶς ὁ κ. Γλαράκης διατελὼν τότε γραμματεὺς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν. Μετὰ τινὰς ἀσημάντους λόγους ἤρξατο διηγούμενος τὰ ἐξῆς περίπου : « Διῆλθον τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς νεότητός μου ἐν Γερμανίᾳ καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ὑμῶν μοι εἶναι ἱκανῶς γνωστά. Φρονῶ ὅτι ἡ ψυχρὰ ἀποδοχή τῆς ὑμετέρας ἀγαθῆς καὶ εὐδιαθέτου προτάσεως ἐξέπληξεν ὑμᾶς δι' ὃ καὶ ἐρχομαι ἵνα κοινοποιήσω ὑμῖν ἐμπιστευτικῶς, πᾶν ὅ,τι ὁ πρόεδρος δὲν ἠθέλην, οὐδ' ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ἐν δημοσίᾳ συνεδρείᾳ. Ἡ ἐνταῦθα κατάστασις δὲν ὁμοιάζει ποσῶς πρὸς τὰς τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Περισκεπήσατε καὶ ἐρευνήσατε πρὸ παντός τὰ καθ' ἡμᾶς, μάθετε τοὺς παρ' ἡμῖν κομπορρήμονας, τὸν λαὸν καὶ τὴν θέσιν ἡμῶν καὶ τότε εὐχερῶς θέλετε δυνήθῃ νὰ ὑπηρετήσητε ὑμᾶς ἐνεργοῦντες ἐν Εὐρώπῃ μετὰ τῆς δεδωλεμένης ἀγαθῆς διαθέσεως ἀληθέστερον καὶ δραστηριώτερον ἢ καταβάλλοντες ἢ μᾶλλον καταδαπανῶντες κόπον, χρόνον καὶ χρήματα πρὸς ἐκγύμνασιν τῶν ἡμετέρων νέων. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι πλῆθος νέων ζητεῖ νὰ στρατολογήθῃ ὑφ' ὑμῶν· οὗτοι θὰ στέρξωσι νὰ ἐνδυσθῶσι, νὰ ὀπλισθῶσι καὶ μάλιστα ἐκγυμνασθῶσι ταχέως ἀλλ' ἅμα ἐξέλθωσι καὶ προσκολληθῶσιν εἰς οἷονδήποτε τακτικὸν σῶμα, τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῶν θὰ δραπετεύσῃ ἵνα ἐνωθῇ πάλιν μετὰ τῶν παλληκαρίων, ἢ ἄλλως νὰ περιτρέχῃ τὴν χώραν. Ὅ,τι δὲ ἐδαπανήσατε ὑπὲρ τῶν διαρρυθμίσεων τούτων ὡς πρὸς χρόνον, κόπον καὶ χρήματα θὰ ἀπολεσθῇ καὶ ὑμεῖς ἐν δικαίᾳ ἀθυμίᾳ, οὐ μόνον δὲν θὰ χαίρητε πλέον ἐκ τῆς καταστάσεως λαοῦ ὅστις φαίνεται ὅτι ἐγκαταλείπει ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐκθέσεις ὡσαύτως ἄς ὀφείλετε νὰ παρουσιάσητε πρὸς ὑμετέραν δικαιολογίαν τῷ βασιλεῖ ὑμῶν καὶ ἐνώπιον τῶν κοιτάτων, θὰ ἐπιδράσωσιν ἐπιβλαβῶς παρὰ τοῖς τόσον ρήλοις ἡμῶν καὶ θὰ βλάψῃτε τὴν ὑπόθεσιν, ἣς χάριν ἤλθατε ἐνταῦθα. Προσβλέψατε ὅθεν περίξ καὶ δοκιμάσατε πάντα ἀκριβῶς πρὶν ἢ πράξῃτε εἰς ἐπιχείρημα, εἰς ὃ ἡ Κυβέρνησις προθύμως θὰ τείνῃ χεῖρα, οὐ ὁμῶς τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θέλει ἱκανοποιήσῃ ὑμᾶς ».

Ἡ οἶονεῖ ἐπίσημος δήλωσις αὕτη εὐδόλως προξένησεν εὐάρεστον ἐμοὶ ἐντύπωσιν. Ἐξέφρασα τὰς εὐχαριστίας μου τῷ κ. Γλαράκῃ διὰ τὴν εἰλικρίνειάν του καὶ προσέθηκα ὅτι ἐπειδὴ ἡ ἄδεια ἡμῶν περιορίζετο εἰς ἓτος, οὕτινος ἱκανὸν ἤδη μέρος παρῆλθε, δὲν ἠδυνάμην βεβαίως τοῦ λοιποῦ νὰ ἀπολέσω πολὺν καιρὸν. « Ἐπειδὴ ὁμῶς, ἐξηκολούθησα, περὶ πλείστου ποιοῦμαι κατὰ τὴν ἐνταῦθα διατριβήν μου νὰ πράξω οἷονδήποτε λυσιτελές ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ζητῶ δι' ὑμῶν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὅπως δηλώσῃ μοι ἀπροκαλύπτως καὶ ἐγγράφως ποῖον ἐπικου-

ριῶν χρήζει καὶ τίνι τρόπῳ νομίζει ἐν τῇ ἐγγυτέρᾳ γνώσει τῶν ἰδίων αὐτῇ συμφερόντων ὅτι θὰ δυνηθῶ νὰ καταστήσω τὴν ἐνταῦθα διαμονήν μου ὠφέλιμον διὰ τὴν Ἑλλάδα».

Ὁ κ. Γλαράκης μοὶ ὑπεσχέθη τοῦτο καὶ ἀνεχώρησε. Τὴν δ' ἐπαύριον ἐπανελθὼν λίαν πρῶτ' ἔφερεν ὑπόμνημά τι ὅπερ παρεκαλούμην νὰ κοινοποιήσω τῇ Α. Μ. τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς μάλιστα δυναμένοις τῶν φιλελλήνων. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἤτρουντο.

Α') Τρεῖς χιλιάδες Ἑλβετῶν ἢ ἄλλων Γερμανῶν στρατιωτῶν ὅπως καταστήσωσι τὴν Κυβέρνησιν μᾶλλον ἀνεξάρτητον τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ τῶν παλληκαρίων καὶ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς.

Β') Ὁμοίως 3 ἢ 4 μεγαλύτερα πλοῖα, κορβέττας, ὑπὸ τὴν διοίκησιν ξένων ἵνα διατελῶσιν ὀλιγώτερον ὑποκείμενοι τοῖς πλοιάρχοις τῶν νήσων καὶ ταῖς ῥαδιουργίαις αἵτινες ἐπιδρῶσι ἐπὶ τούτων καὶ τέλος.

Γ') Ἡ σύστασις ἐπιτροπείας ἐκ τῶν κομιτάτων μελλούσης νὰ ἐδρεύῃ ἐν Ἑλλάδι, νὰ περιλαμβάνῃ τὰς παντὸς εἶδους ἐπικουρίας τὰς ὑπὸ τῶν φιλελλήνων πεμπομένας καὶ ἐπιτηρῇ τὴν κατάλληλον διανομὴν αὐτῶν ἵνα μὴ ἡ Κυβέρνησις ἢ τὰ μέλη αὐτῆς ἰδιαιτέρως καταστῶσιν ὑποπτα ὡς δαπανῶντα τὰς δωρεὰς ταύτας οὐχὶ πρὸς κοινὴν ὠφελειαν, ἀλλὰ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου κόμματος ἢ καὶ πρὸς κομματικούς σκοπούς.

Τὸ πρωτότυπον τοῦ ὑπομνήματος τούτου ἀπέστειλα τῷ κ. Εὐνάρδῳ εἰς Γενεύην, ὑπέβαλα δὲ τῷ βασιλεῖ πιστὸν ἀντίγραφον τούτου παρ' ὃ ἐσημείουν ὅτι καὶ ἂν ἔτι τὰ κομιτᾶτα ἡδύναντο νὰ στρατολογήσωσιν, ἐξοπλίσωσι καὶ ἀποστείλωσιν εἰς Ἑλλάδα 3 χιλιάδας Ἑλβετῶν, τὸ Ἑλληνικὸν δημόσιον ἐν τούτοις δυσκόλως ἡδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς τὴν περαιτέρω αὐτῶν συντήρησιν· ἐφρόνουν ὅμως ὅτι χίλιοι ἄνδρες Γερμανοὶ θὰ ἦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος ἰσχυρὰ ἐπικουρία, ὡς πρὸς δὲ τὰ πλοῖα, ἐγίνωσκον ὅτι πρὸ ὀλίγου εἶχον ἤδη παραγγεῖλθῇ ἀτμόπλοια ἐν Ἀγγλίᾳ, τοῦ τρίτου δ' ὅμως αἰτήματος ὑπερεμάχησα ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τοῦτο ἦτο μέσον ἱκανὸν ὅπως προστατεύῃ ἐκάστην Κυβέρνησιν κατὰ τοῦ φθόνου καὶ τῆς καταλαλίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τῶν καταχρήσεων τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτῷ χρημάτων καὶ πολεμεφοδίων.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἐγνωρίσθημεν μετὰ τοῦ κ. Γροπίου καταγομένου ἐκ Βρουνσβίκης καὶ ζώντος ἀπὸ 30 ἐτῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ καὶ γνωστοῦ ὡς βοηθοῦ καὶ συνεργάτου ἐν ταῖς ἀρχαιολογικαῖς ἀνασκαφαῖς καὶ ἐργασίαις. Ὑπῆρξε πρόξενος τῆς Αὐστρίας ἐν Ἀθήναις, ὅθεν ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν ταραχῶν καὶ τῶν προξενηθεισῶν ὑπὸ τοῦ πολέ-

μου καταστροφῶν ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἄσται τῆς Παλλᾶδος καὶ μετέβη εἰς Αἰγίναν ὅπου ἀντεπροσώπευεν ὅσον τῷ ἦτο δυνατόν τὰ συμφέροντα τῆς Αὐστριακῆς ναυτιλίας παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ κυβερνήσει. Πολυμερῆς μόρφωσις καὶ καλὰ γνώσεις τῆς χώρας προσκτηθεῖσαι κατὰ τὰ πολλὰ ταξίδια τοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξαίρετος τρόπος μεταδόσεως τούτων εἰς ἄλλους καθίστων ἡμῖν τὸν κ. Γρόπιον λίαν εὐχάριστον ὁμιλιτὴν προσέτι δὲ ἐφ' ὅσον ἐπέτρεπον αὐτῷ τὰ καθήκοντα καὶ τὸ ὑπουργημα τοῦ ὡς Αὐστριακοῦ ὑπαλλήλου ἐλάβανεν ζωηρὰν συμπάθειαν εἰς τὰς τύχας τῶν Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, ἰδίᾳ δὲ τῶν Γερμανῶν, ὧν πολλοὶ ἔτυχον παρ' αὐτῷ συμβουλῆς καὶ βοήθειας. Εἰς πλείστα ἄρθρα τοῦ «Αὐστριακοῦ Παρατηρητοῦ» θὰ παρέσχε βεβαίως οὗτος τὸν ἀληθῆ πάντοτε πυρῆνα, τὸ δὲ δριμύ καρύκειμα αὐτῶν προεμήθευεν ἄλλος τις. Ὁ ἀξίος οὗτος ἀνὴρ μοὶ συνέστησεν ἓνα δεύτερον γραμματεῖα, τὸν κ. Σαλίβεργον, νέον μερροφωμένον γράφοντα τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν τοῦ κ. Πούλου ὃν ἔκτοτε κατὰ προτίμησιν ἐχρησιμοποιοῦν διὰ τὰ τοῦ ταμίου δι' ἧς χρηστότης καὶ ἡ ἀκρίβεια αὐτοῦ καθίστων αὐτὸν ἰδίως ἀρμόδιον. Ἀμφότεροι δὲ οὗτοι ἐλάβον σπουδαῖα ἀξιώματα ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας. Παρ' αὐτῷ ἐγνώρισα τὸν πρῶτον ὑπολοχαγὸν ἐν τῷ Βυρτεμβέργικῳ στρατῷ Μύλλερ ὄντα πρότερον ὑπασπιστὴν τοῦ στρατηγοῦ Baugold καὶ ἐγκαταλιπόντα τὴν ἐκεῖ ὑπηρεσίαν διότι ἐθεώρησεν ἑαυτὸν προσβληθέντα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ. Οὗτος ἐκστρατεύσας ὡς φιλέλληνα μετὰ τοῦ τακτικοῦ σώματος τοῦ Φαβιέρου ἐτραυματίσθη ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Χαϊδαρίου, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ συμμετάσχη τῆς κατὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἐκστρατείας. Παρὰ τῷ κ. Γρόπιῳ εὔρεν ὁ εὐφυχὸς οὗτος καὶ ὀλως ἱκανὸς νέος ὡς καὶ ὁ ὡσαύτως γενναῖος Mirbergh νεαρὸς Σουηδὸς φιλέλληνα ἐγκάρδιον ὑποδοχὴν καὶ περίθαλψιν. Ἦτι δὲ πρὸς τὸν Ἀγγλὸν πλοίαρχον Ἀμιλτῶνα τὸν διοικοῦντα τότε τὴν βρετανικὴν μοῖραν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ θαλάσσῃ ὠδήγησεν ἡμᾶς ὁ κ. Γρόπιος. Ὁ ὑψηλότατος οὗτος μελανόθριξ ἀξιωματικὸς μετὰ τῆς κεκλιμένης στάσεως καὶ τοῦ νοσηροῦ (ἐπασχεν ἐκ ποδόγρας) ἀλλ' ἐκφραστικωτάτου προσώπου τοῦ ἐκίνει τὸ ἐνδιαφέρον μου τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον αἱ κρίσεις περὶ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ ἦσαν ἀντιφατικαί. Διότι μέρος μὲν τῶν Ἑλλήνων ὠνόμαζε τοῦτον φίλον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, διότι συλλαβὼν οὗτος πειρατὰς τινὰς Ἑλλήνας ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ διαφύγῃσι, μέρος δὲ ἐν ᾧ καὶ πολλοὶ χρηστοὶ ἄνδρες κατηγορεῖ τοῦτον ὅτι ἦτο ἐπιεικὴς καὶ ἐκλείε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸ τῶν πειρατικῶν τεχνασμάτων μόνον ὅπως καταστήσῃ ἐπικίνδυνον τὴν συγκοινωνίαν ἐν τῷ πελάγει.

τούτω καὶ οὕτως ἀποτρέψῃ τὰ ἄλλα ἔθνη ἀπὸ τοῦ ἐμπορίου, συγχρόνως δὲ ὅπως καταστήσῃ τὸ μῖσος κατὰ τοῦ πειρατικοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ γενικὸν καὶ τὰς κυβερνήσεις τῶν ἐμπορευομένων κρατῶν δυσμενεῖς πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἐγὼ δ' εὗρον ἐν τῷ πλοιάρχῳ Ἀμιλτῶνι ἄνδρα μεμορφωμένον, ἀγαθῆς προαιρέσεως καὶ εὐθυμον, εἶχον ὁμῶς γνωριμίαν μετ' αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ ὀλίγον χρόνον ὥστε νὰ δυνηθῶ νὰ μορφώσω ἀσφαλῆ κρίσιν περὶ αὐτοῦ. Ὑστερον κατὰ τὴν καταδίωξιν τῶν πειρατῶν ἐν Γραμβούσῃ τῆς Κρήτης ἐναυάγησεν ἡ φρεγάτα αὐτοῦ καὶ ἐπανέκαμψεν οὗτος εἰς Ἀγγλίαν. Αἱ εἰδήσεις καὶ ἐπιστολαὶ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν αἱ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κομιζόμεναι τῇ Κυβερνήσει παρὰ τινων Ἑλλήνων κατορθούντων νὰ ἐξέλθωσι λάθρα ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκουμένου φρουρίου καὶ νὰ σωθῶσι διὰ μέσου γνωστῶν αὐτοῖς μερῶν καταριπωμένων τοῦ τείχους, ἀπήτουν τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας διότι τὰ ἐφόδια καὶ πρὸ παντός τὸ ὕδωρ ἤρχισαν νὰ σπανίζωσι καὶ ἡ φρουρὰ δὲν ἠδύνατο ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον νὰ ἀντιστῇ. Ἡ Κυβέρνησις ἐπελάβετο δραστηρίων μέτρων ὅπως ἔλθῃ ἐπίκουρος τῇ φρουρᾷ.

Ὁ συνταγματάρχης Βούρβαχης εἶχεν ἐκκινήσει μετ' 800 παλληκαρίων ἐκ Ναυπλίου πρὸς τὴν Ἐλευσίνα, ὁ δὲ Καρκαϊσκᾶκης περιήρχετο τὴν Βόρειον Ἑλλάδα μετὰ τινων χιλιάδων ὅπως παρακωλύσῃ τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ λοιπῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ προσέβαλλεν ἐνίοτε ἀποσπάσματα Τουρκικῶν σωμάτων πεμπόμενα ἐναντίον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ σερασκιέρη Κιουταχῆ πασᾶ ἐκ τοῦ πρὸ τῶν Ἀθηνῶν στρατοπέδου του.

Ὁ Κωλέττης ὡσαύτως ἐμελλε μετὰ τῶν Γουμελιωτῶν του νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος παρὰ τὴν Ἀταλάντην, τέλος δὲ παρεσκευάζετο νέα ἀποστολὴ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σιρ Θωμᾶ Γόρδωνος. Ὁ εὐκλεὲς οὗτος φιλέλλην, ὁ φέρων τὸν βαθμὸν Ἑλληνοῦ συνταγματάρχου, ἐπεθύμει νὰ ὀδηγήσῃ τὰ στρατεύματά του εἰς τὰ ἀνατολικά παρχία τῆς Ἀττικῆς, ὅπως ἀποκόψῃ τὰς ἐπικουρίας τὰς πεμπομένας τῷ Κιουταχῆ ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ Πασᾶ τῆς Καρύστου ἀπὸ τῆς ἱκανῶς καλῶς διοικουμένης νήσου του.

Εἴτε διότι ἡ κυβέρνησις ἐροθεῖτο διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην τὴν τύχην τῆς ἐκστρατείας τοῦ Φαβιέρου κατὰ τῆς Εὐβοίας, εἴτε διότι ἄλλοι λόγοι ὑπῆρχον κατὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ συνετοῦ τούτου σχεδίου ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ ἀποστολὴ πεμφθῇ εἰς Φάληρον, καταληφθῇ καὶ ὀχυρωθῇ

ἡ σπουδαία θέσις ἡ δεσπόζουσα τῶν τριῶν λιμένων Πειραιῶς, Μουνηχίας καὶ Φαλήρου καὶ γαίη ἀπὸ τῆς ἀφαιτηρίας ταύτης ἐφοδὸς κατὰ τῶν Ἀθηνῶν διὰ τοῦ ἐλαιῶνος. Ἡ δὲ Εὐβοία ἐμελλε νὰ ἀποκλεισθῇ ὑπὸ ἐλληνικοῦ στολίσκου. Ἰσως ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπίστευεν ὅτι ἡ ἐμφάνισις στρατεύματος καλῶς ἐξοπλισμένου καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Εὐρωπαίου ταυῦτον ἐγγὺς τοῦ στρατοπέδου τοῦ Κιουνταχῆ, ἐμελλε νὰ ἀναγκάσῃ τοῦτον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Ἡδὴ δὲ παρασκευαί ἐγέναντο ἐν Σαλαμῖνι, ἐνθα ἐγκαθιδρύθη ἐργαστήριόν τι πυροβολικοῦ ὑπὸ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Schnitzlein ἐκγυμνάσαντος καὶ τινὰς φιλέλληνας περὶ τὴν χρῆσιν πεδινῶν τινῶν τηλεβόλων, ὡς καὶ κλίβανος ἄρτου, καὶ ἐνθα συνεδρόντο φάκελοι καὶ ἐπλέκοντο κάβρινοι, ὅπως δυνήθῃσι ἀμέσως νὰ περιχαρᾶσθῃσι μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ὁροπεδίου. Τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Ἰγγλέσην, οἱ φιλέλληνες, μικρὸν σῶμα φυγάδων Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Μακρυγιάννην, σῶμα Πελοποννησίων ὑπὸ τὸν Νοταρᾶν, τὸν ἐπικαλούμενον τὸ «Ἀρχοντόπουλον», Κρήτες τινες ὑπὸ τὸν Καλλέργην καὶ πλείστα ἄλλα μικρὰ σῶματα ἐμελλον νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὴν ἐκστρατείαν.

Τὸ ἀτμόπλοιον «Καρτερία» ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Ἀστιγγα καὶ δύο ἐλληνικά βρίκια ὑπὸ τοὺς Ξαριανοὺς πλοίαρχους Δημήτριον Παπανικολᾶν καὶ Γιαννίτσην ἐμελλον νὰ μεταδιβάσῃσι τὰ στρατεύματα ἐκ τοῦ λιμένος τῶν Ἀρπελακίων εἰς Φάληρον, ἐν ἀνάγκῃ δὲ νὰ προστατεύσῃσι διὰ τοῦ πυροβολικοῦ τῶν τὴν ἀπόδασιν καὶ νὰ ἐπιδοηθῇσιν τὰς περαιτέρω ἐνεργείας ἀπὸ μέρους τῆς θαλάσσης.

Διαρκουσῶν τῶν προπαρασκευῶν τούτων εὗρομεν καιρὸν νὰ ἐπισκεφθῶμεν, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ κ. Γροπίου, τὸν ἐν Αἰγίνῃ ναόν, τὸν ἱερὸν κατὰ τινὰς μὲν τῷ Ὀλυμπίῳ Δίῳ, κατ' ἄλλους δὲ τῇ Ἀθηνᾷ, Κλίνῳ νὰ παραδεχθῶ τὴν τελευταίαν γνώμην, διότι τὰ ἐναέτια ἀνάγλυφα τὰ ἀνευρεθέντα τῷ 1811 καὶ ἔκτοτε κοσμοῦντα τὴν ἐν Μονάχῳ Γλυπτοθήκην, ἔχουσι πλείονα σχέσιν πρὸς τὴν Παλλάδα Ἀθηνᾶν ἢ τὸν ἐριγδουπον Δία. Λέγουσιν ὁμῶς ὅτι ἄρτι εὗρέθη ἐπιγραφή ὑποστηρίζουσα τὴν πρώτην ἐκδοχὴν, ἣν δὲν εἶδον. Ἀλλως τε ὁμολογῶ ὅτι τοιαῦται λογομαχίαι δὲν μὲ ἐνδιαφέρουσι πολὺ. Ὁ δρόμος ὁ πρὸς τὰ ἐρεῖπια ταῦτα τὰ ἀπέχοντα ὑπὲρ τὰς 3 ὥρας τῆς πόλεως, ἄγει κατ' ἀρχάς διὰ τῆς ἀρχαίας ἱερᾶς ὁδοῦ, τῆς εὐδικαρίτου ἐκ τῆς τροχιᾶς τῆς βαθέως ἐγκειραγμένης ἐντὸς τοῦ ἀμμολίθου. Ἐκατέρωθεν δὲ τῆς ὁδοῦ ταύτης κατὰ μῆκος κεῖνται πολλοὶ ὑπόγειοι τάφοι λελαξευμένοι ἐν τῷ βράχῳ, ἐξ ὧν

τινες κρύπτουσιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῶν κοσμήματα ἐγχρώμα ἀρκούντως ἔτι διατηρούμενα.

Δυνατόν τινες τῶν τοιούτων τάφων νὰ μὴ ἡρευνήθησαν καὶ ἐσυλήθησαν ἔτι, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἐσυλήθησαν καὶ ἐχρησίμευσαν πολλοὶ τούτων, ἰδίᾳ παρὰ τὴν πόλιν, ὡς κατοικίαι φυγᾶδων οἰκογενειῶν, διότι πλεῖστα τῶν τοιούτων κατακομβῶν εἶναι εὐρύχωροι καὶ περιέχουν πολλοὺς θαλάμους ἐνουμένους διὰ διόδων. Παρὰ τὴν πόλιν οἱ Ἕλληνες εἴτε ὅπως προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν, εἴτε ἐξ ἄλλων λόγων ἐφύτευσαν συκᾶς ἐντὸς τῶν μικρῶν καὶ ἀνοιχτῶν στομιῶν τῶν τάφων. Ὁ δρόμος προχωρεῖ ἄνωφερῶς καὶ ἄγει μετὰ πάροδον 1 $\frac{1}{2}$ ὥρας περίπου εἰς ἐγκαταλειμμένην πόλιν ἐκτισμένην ἐπὶ κωνοειδοῦς λόφου, νῦν καλουμένην Παλαιοχώραν. Ἐνταῦθα οἱ Αἰγινῆται ἐπὶ τῶν Μεσαιωνικῶν χρόνων, καθ' οὓς πειραταὶ παντὸς ἔθνους ἔθνον καὶ ἀπώλλουν, ἐζήτησαν καταφύγιον καὶ ἀσφάλειαν ἐγκαταλιπόντες τὴν ἀρχαίαν πόλιν καὶ τοὺς λιμένας καὶ ἴσως τότε πρῶτον παρήτησαν τὸ κρησφύγετον τοῦτο, ὅτε τὰ πελάγη καὶ αἱ ἀκταὶ κατέστησαν ἀσφαλέστερα μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου μεταξὺ Τούρκων καὶ Βενετῶν, ἵνα ἐγκατασταθῶσι πάλιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Αἰγίνης καὶ παρὰ τοὺς λιμένας αὐτῶν.

Ἡ θέα τῶν οἰκιῶν τούτων, τῶν κενῶν ἀνθρώπων, αἵτινες ἄλλως διατηροῦντο ἱκανῶς, καὶ τῶν ἡρημωμένων στενῶν καὶ σκολιῶν δρομίσκων, ἦτο δυσάρεστος· ἐφαίνετο δὲ ὡς ἐὰν ἡ πανώλης εἶχεν ἐξαφανίσει τὸν πρότερον πληθυσμόν, διότι οὐδὲ πολέμου ἵχνη ἢ πυρκαϊᾶς ἢ σειρμοῦ ἦσαν ὁρατὰ ἐν ταῖς οἰκίαις ταύταις. Ἐπὶ τῶν λόφων πέριξ τῆς πόλεως ἴσταντο ἔτι ἀνεμόμυλοι προμηθεύοντες ἄλλοτε ἄλευρα εἰς ταύτην. Ἐντεῦθεν ἡ ἀτραπὸς προχωρεῖ μετὰ πορείαν ἐνός τετάρτου τῆς ὥρας περίπου διὰ μέσου τῶν συντριμμάτων βράχου, οὗτινος οἱ γιγαντιαῖοι ὀγκόλιθοι ἦσαν πέριξ ἡμῶν κυριολεκτικῶς ἐσχισμένοι καὶ τεθραυσμένοι. Ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου εὐκόλως ἐξηγεῖται, διότι οἱ ψαμμόλιθοι ἐκείντο ἐπὶ πηλώδους ἐδάφους, ὅπου τῇ ἐνεργείᾳ ὑποχθονίων πηγῶν οἱ κλονούμενοι βράχοι ἐν περιπτώσει σφοδροῦ σειρμοῦ ὠλισθαίνον καὶ ἐσχηματίζοντο αἱ ῥωγαὶ αὗται. Ὁ πηλὸς φαίνεται πανταχοῦ καὶ ἐνιαχοῦ τὸ ἔδαφος ἔτι νῦν τελματουῖται ὑπὸ τῶν πηγῶν.

Ἀπὸ τοῦ διερρηγμένου τούτου ὅρους ἡ ὁδὸς κατέρχεται εἰς κοιλάδα ἔρημον ἀλλ' ἐλέγχουσιν ἔτι πανταχοῦ ἵχνη προτέρας καλλιεργείας, μετ' ὀλίγον δὲ βλέπει τις ἐπὶ ψαμμώδους λόφου, ὁμαλῆς ἔχοντος τὰς κλιτύας

ἀλλ' ὑψηλοῦ, τὰ λείψανα ναοῦ ἐν μέσῳ θάμνων σχοίνων, λυγοῦ καὶ μύρτων. Οἱ στῦλοι τοῦτου εἶναι ἐξ Αἰγηνιτικοῦ λίθου παρεμφεροῦς πρὸς τὸν κογχυλίτην, ἐξ οὗ εἶναι ἐκτισμένοι οἱ ναοὶ τοῦ Ἀκράγαντος.

Πρὸς τὸ ΒΔ μέρος οἱ κίονες οὗτοι φαίνονται σφόδρα καταβιβρωμένοι ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῆς κακοκαιρίας καὶ ἔχουσι κατεστραμμένας τὰς βαδδώσεις αὐτῶν. Ἐκ τῶν 12 στύλων ἀμφοτέρων τῶν προσόψεων καὶ τῶν 26 (τῶν γωνιαίων ἀριθμουμένων διπλῶν) τῶν δύο μακρῶν πλευρῶν, ἴστανται ἐτι 21 μετὰ μέρους τῶν ἐπιστυλίων. Πρὸ τινων ἐτῶν διετηροῦντο ἐτι δύο, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν εἴσοδον τοῦ σηκοῦ μετὰ τῶν ἐπιστυλίων αὐτῶν. Ἀντέγραψα διὰ τοῦ «πρωτεῖνου θαλάμου» τὸ σχεδιαγράφημα τὸ ἐκτελεσθὲν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὑπὸ τοῦ κ. Γροπίου. Ἡ δὲ ἔλλειψις τῶν στύλων τούτων βλάπτει τὴν γραφικὴν ἀποψιν τῶν ἐρειπίων. Ἐγγύστατα τοῦ ναοῦ τούτου εὑρομεν τὰ θεμέλια οἰκοδομῶν τινων μικρῶν καὶ ἴσως προωρισμένων πρὸς χρῆσιν τούτου. Ἡ θεὰ διὰ μέσου τῶν στύλων τούτων εἶναι ἐξεχούσης ὠραιότητος. Δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ὑποχωροῦσιν οὕτως εἰπεῖν αἱ πρὸς τὴν θαλάσσαν ἀποτόμως κατερχόμεναι κλιτύες τοῦ λόφου ἐφ' οὗ ὁ ναὸς καὶ παρέχουσιν ὑπὲρ τοὺς κλίνοντας μεταξὺ λόφους καὶ κοιλάδας τὰς καταρύτους ἐκ παντοδαπῶν θάμνων, θέαν ἐπὶ τῆς βαθυκυάνου θαλάσσης, ὀριζομένην πρὸς τὸ βάθος ὑπὸ τῶν ὠραίων σχημάτων τῶν ὀρέων τῆς Σαλαμίνος, τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ, ἐν ᾧ ἐν τῷ μέσῳ ἐμφαίνεται ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, ἧς αἱ οἰκοδομαὶ ἦσαν εὐδιάκριτοι διὰ καλοῦ τηλεσκοπίου (κατασκευασθέντος ὑπὸ τοῦ Fraunhofer). Ὑπὸ τὰ ἐρείπια ταῦτα μετελάβομεν τοῦ κομισθέντος μεθ' ἡμῶν προγεύματος καὶ ὕστερον ἐπανήλθομεν οἰκαδὲ δι' ἄλλης ὁδοῦ, τῆς ἀρχαίας ἱερᾶς ἴσως, ἣτις καταλείπει ἀριστερᾷ τὴν μεσαιωνικὴν πόλιν.

Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐπλευσα εἰς Σῦρον μετὰ τοῦ Schilcher, ὅπου διέμενον τὰ δύο ἄλλα μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τῆς διαχειρίζουσας τὰς ἐπικουρίας τῶν φιλελληνικῶν κοιμητῶν, ἦτοι ὁ κ. Ξένος τραπεζίτης καὶ ὁ δόκτωρ Railly, ὅπως διασκερθῶ μετὰ τῶν κυρίων τούτων περὶ διαφορῶν πραγμάτων. Ἐπεθύμουν νὰ μὴ παραλείπω τὴν εὐκαιρίαν ἵνα μάθω τὸν τρόπον δι' οὗ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τούρκοι ἐπολέμουν πρὸς ἀλλήλους, δι' ὃ καὶ μετέσχον μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν μου τῆς ἐκστρατείας εἰς Φάληρον. Ἴνα δὲ μείνω ἐλεύθερος εἰς τὰς κινήσεις μου, ἐμίσθωσα ἐν μίστικον ἐφ' οὗ ἐπέβημεν τῇ 28 Ἰανουαρίου 1829 (ν) περὶ τὴν ἐσπέραν καὶ προσωρμίσθημεν τὴν πρωίαν τῆς ὑστεραίας ἐγγὺς τοῦ μετοχίου τῆς μονῆς τῆς Φανερωμένης ἐν Σαλαμῖνι, τοῦ κειμένου ἐπὶ τῆς

στερεᾶς καὶ χωρίζομένου ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου διὰ στενοῦ πορθμοῦ, ὅστις εἶτα εὐρίσκεται χωρίζων τὴν Σαλαμῖνα ἀπὸ τῆς στερεᾶς, ἵνα πάλιν στενωθῇ διὰ τῆς ἄκρας τῆς Κυνουούρας ἐγγὺς πρὸ τοῦ Πειραιῶς. Ἐνταῦθα ὑπῆρξε τὸ θέατρον τῆς περιωνύμου ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος, ὅτε ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Θεμιστοκλέους συνέτριψε τὴν δύναμιν τοῦ Ξέρξου, τοῦ θεωμένου τὴν οἰκτρὰν ἡττάν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἀπὸ χρυσοῦ θρόνου ἐπὶ βραχὺδους λόφου, ὃν ἐδειξαν ἡμῖν ὕστερον καὶ ὅστις φέρει ἔτι τὸ ὄνομα «ὁ θρόνος τοῦ Ξέρξου».

Ὁ Βούρβαχης καὶ ὁ Γόρδων παρὰ τὸ Μετόχι εἶχον συνέντευξιν ὅπως συνεννοηθῶσι περὶ τῶν παντοίων ἐπιχειρήσεων αὐτῶν καὶ ἐνταῦθα εἶδον διὰ τελευταίαν φορὰν τὸν ἀγαθὸν Βούρβαχην τὸν ἀνταλλάζαντα τὴν Εὐρωπαϊκὴν στολὴν τοῦ ἀντὶ τῆς Ἀλβανικῆς φουστανέλλας, ἐν ᾗ ὁ μικρὸς μᾶλλον εὐτραφὴς ἀνὴρ ἐφαίνετο ἀδέξιος καὶ ἱκανῶς κωμικός. Ἐπὶ τοῦ σελαχίου τοῦ ἔφερε πιστόλια καὶ γιγαγάριον μετὰ μελαίνης λαβῆς ἔχον ἐν τῷ μέσῳ ὡς κόσμημα τεράστιον λίθον τῆς Βοημίας ἀντὶ ἀδάμαντος. Ἡ ἀπατηλὴ λάμψις τούτου ἐπήνεγκεν ὀλίγας ἡμέρας ὕστερον τὴν ἀπώλειαν τῆς κεφαλῆς τοῦ κυρίου του.

Ἐν Αἰγίνῃ εἶχον προσλάβει μετ' ἐμοῦ ἐπὶ πληρωμῇ καὶ διατροφῇ δώδεκα Μεσολογγίτας ἐν μέρει μὲν ἐξ εὐσπλαχνίας, ἐν μέρει δὲ ἐξ ἀνάγκης ἵνα ἔχω ἐν εἶδος ἀκολουθίας παλληκαρίων, ὧν ὁ ἀρχηγὸς ὠνομάζετο Χρήστος Φατακούλας. Οὗτοι συνηνώθησαν μεθ' ἡμῶν ἐν τῷ Μετοχίῳ καὶ παρεσκεύασαν ἡμῖν, ἐπειδὴ ἐμελλομεν νὰ διανυκτερεύσωμεν ἐνταῦθα, ἐπὶ ἀμμώδους λόφου οὐ μακρὰν τῆς παραλίας εὐώδη κοίτην ἐκ προσκομισθέντων θάμνων θύμου καὶ λαβάντας ἐφ' ἧς κοίτης ῥοδοδάφναι, μύρτοι καὶ ἄλλα φυτὰ ἐμελλον νὰ σχηματίσωσιν εὐάρεστον στέγην κατὰ τῆς πρωϊνῆς δρόσου. Νυκτερινὸν κατάλυμα ἐν μέσῳ Ἰανουαρίου οὕτως εὐάρεστον καὶ ἐρατεινὸν ὡς τοῦτο παρὰ τὸ Μετόχι οὐδέποτε εἶχον προμηθευθῇ κατὰ τὰς στρατείας μου ἔτι καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ. Πυρὰ εἶχεν ἀναφθῇ φαγητὸν ἐμαγειρεύθη, τὰ παλληκάρια ἔφαλλον καὶ ἔπειτα κατεκλίθημεν τυλιχθέντες ἐντὸς τῶν μανδυῶν ἡμῶν ἐπὶ τῆς ἐξ εὐωδῶν θάμνων κοίτης ἥτις ὑπερτερεῖ τῆς ἐξ ἀχύρων κλίνης καθ' ὅτι ἐν περιπτώσει βροχῆς τὸ ὕδωρ διαρρέει διὰ μέσου τῶν στεροῶν κλάδων καὶ ῥιζῶν τῶν θάμνων τούτων, διότι ὁ κείμενος ἀνωθεν τούτων δὲν συμπιέζει ταῦτα τόσον ὥστε νὰ ἐμποδίζωσι τὸ διαρρέον ὕδωρ καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ ὑγραίνονται. Ἐν τῇ μονῇ τῆς Φανερωμένης εἶχεν ἰδρυθῇ τὸ ἀρτοποιεῖον ὅπερ ἐπισκέφθημεν τὴν ἐπαύριον, ἐκεῖθεν δὲ μετεβημεν εἰς Κούλουρην τὸ

μεγαλύτερον χωρίον τῆς νήσου κείμενον ἐν τῷ βάθει τοῦ εὐρέως ἐντὸς τῆς νήσου εἰσδύοντος κόλπου καὶ λιμένος.

Πλείστα δεινοπαθήματα ἅτινα δὲν ἐπήνεγκον οἱ Τούρκοι, οἵτινες οὐδέποτε διαρκοῦντος τοῦ πολέμου εἶχον ἔλθῃ εἰς τὴν νήσον, ἀλλὰ τὰ ἀχαλίνωτα στίφη τῶν παλληκαρίων καὶ ἡ αἰσχροτής τινῶν ἀρχηγῶν των, κατὰ τῶν κατοίκων τοῦ ποτὲ εὐποροῦντος τόπου τούτου παρεκίνησαν πολὺ πρὸ τῆς ἀφίξεως ἡμῶν τὸ εὐποροῦν μέρος τῶν κατοίκων εἰς ἀποδημίαν. Αἱ πλείστα ἐνίοτε ἀρκούντως ὠραῖαι οἰκίαι εἶχον ἐγκαταλειφθῇ καὶ τὸ χωρίον ἐν ᾧ πλῆθος παλληκαρίων περιεφέροντο τῆδε κάκεισε, εἶχεν ἄξενον ὄψιν. Μετ' ὀλίγον ἐξηκολουθήσαμεν τὴν πορείαν ἡμῶν πρὸς τὰ Ἀμπελάκια τὰ κείμενα ἐν τῷ ἀνατολικῷ τῆς νήσου ἐπὶ ἀρμοχώστου σχεδὸν λιμενίσκου παρὰ τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Σαλαμίνας. Ἐνταῦθα ὑπῆρχον κάτοικοι ἔτι, ἐν ταῖς ὀλιγαριθμοῖς οἰκίαις. Ὁρίσθη ἡμῖν κατάλυμα ἐν τινὶ κτιρίῳ, ἐν ᾧ πρότερον κατέλυε ἡ μουσικὴ τοῦ τακτικοῦ σώματος. Τὸ ἀρκούντως εὐρύχωρον ἡμῶν δωμάτιον κατελάμβανεν ὅλον τὸ ἄνω πάτωμα, ἐν δὲ τῷ ἰσογείῳ κατῴκει ἡ οἰκογένεια τοῦ ἰδιοκτήτου.

Αἱ πλείστα οἰκίαι τῶν Ἀμπελακίων εἶναι ὥς αἱ τῆς Αἰγίνης κεκαλυμμέναι ὑπὸ ἀνδῆρων, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ἀντιστῶσι πρὸς βαρβαρίαν βροχὴν καὶ ἔχουσιν ἀνάγκην αἰωνίας ἐπισκευῆς διὰ πηλοῦ καὶ ἀργίλου, διότι οἱ διὰ δοκῶν στρωτῆρες εἶναι λεπτοὶ καὶ κλονούμενοι καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ἄνωθεν αὐτῶν πεπιεσμένον χώμα καὶ τὸ καλύπτον ταῦτα ἀσθεστοκονίαμα εὐκόλως σχίζονται. Ἡ νῦν ἦν διήγαγον ἐνταῦθα, θέλει μείνῃ ἀλησμόνητος δι' ἐμὲ διὰ τὰ ἀκρῆς συμβάντα αὐτῆς δὲν διστάζω νὰ περιγράψω, ὥς συντελοῦντα νὰ ἀναπαραστήσωσι τὴν τότε κατάστασιν ἐν Ἑλλάδι. Αἱ στρωματὰ ἡμῶν ἔκειντο κατὰ πειρὰν παραπλεύρως, κάτωθεν ὅμως τῆς ἐμῆς εἶχεν ὁ γηραιὸς Ἰωάννης ἐξαπλώσει παλαιὸν ρακὸν τάπητα ἴσως ὅπως καταρρυπανθῇ αὕτη, ὃν εὗρεν ἐντὸς τοῦ δωματίου καὶ ἐπισπρώσει καθαρὰ λινὰ σινδόνια. Μόλις ἀπεκοιμήθην κεκμηκὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ὅτε βόμβος καὶ ταραχὴ ἐντὸς τοῦ ὠτός μου μ' ἐξύπνησε. Ἀρ' οὐ μάτην ἐκοπίασα νὰ ἐξαγάγω τὸ ζώριον τὸ εἰσδύσαν ἐντὸς τοῦ ὠτός μου, ἐξύπνησα τὸν ἱατρὸν ἡμῶν ὅπως διὰ λαβίδος ἢ ὀδοντογλυφίδος κρατήσῃ τοῦ ἀπηνεῦς τούτου ξένου, οὗτινος ἡ λύσσα παρὰ τὸ ἀκουστικὸν τύμπανον ἤρχισεν ἐπὶ τέλος νὰ καθίσταται εἰς ἐμὲ ὀδυνηρὰ καὶ ἀνυπόφορος. Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς δόκτωρ δὲν ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ τὸ ζώριον, ἐφραξά ὅθεν τὸ οὖς μου διὰ βάρβακος μετ' ἐλαίου καὶ μετὰ ὥραν περίπου ἔπαυσε βαθυηδὸν ὁ θόρυβος, ἴσως διότι τὸ ζῶριον

ἀπεπνίγη. Τότε δὲ ἀπεκοιμήθην καὶ πάλιν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον μὲ ἐξήγειραν δῆγματα καὶ κεντήματα καὶ ἐν ᾧ ἐν τῷ σκότει ὤρμησα κατὰ τοῦ ἰχθυοῦ. Μεταξὺ τῶν δακτύλων μου ἐνεπεσον ρθειρες τεραστίων διαστάσεων ἃς μετὰ φρίκης ἐξετίναξα μακρὰν ἐντὸς τοῦ δωματίου. Ἀγδία καὶ ἀδιάκοπα δῆγματα δὲν μὲ ἀφῆκαν νὰ ἀποκοιμηθῶ πάλιν καὶ ἐξήλευσα τοὺς συντρόφους μου τοὺς ῥέγγχοντας λίαν ἀνέτως. Οὕτω πως ἀνέμενον ἀνυπομόνως τὴν ὑποφώσκουσαν ἡμέραν καὶ ὅτε μόλις ἀσθενὲς φῶς εἰσῆλθε διὰ τῆς ῥωγμῆς τοῦ παραθύρου ἐκάλεσα τὸν ὑπηρέτην ὅπως μὲ ἐνδύσῃ καὶ διαφύγῃ τὴν βάσανον ταύτην καταρῶμενος τὴν εὐαισθησίαν μου ἣν ἐθεώρουν ὡς τὴν μόνην αἰτίαν ὅτι δὲν ἠδυνάμην νὰ κοιμῶμαι ἡσύχως ὡς οἱ σύντροφοί μου παρ' οἷς ἐπίσης εἶχον πληρέστατα δίκαιον νὰ ὑποπτεύω ὁμοίαν ἐπιδρομὴν ρθειρῶν. Ὅτε δὲ ἐσήκωσα τὸ ἐφάπλωμα ὅπως ἐγερθῶ εἶδον ἐπὶ τῆς λευκῆς σινδόνης ὑποφαίους ρθειρας κατὰ χιλιάδας ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι δὲν εἶχον ἔτι ἀναβῆ ἐπὶ τῆς στρωμνῆς, ἀλλὰ φαλαγγηδὸν προσήρχοντο ἐπ' ἐκείνου τοῦ μέρους τῆς σινδόνης τῆς ἐκτεινομένης πέραν τῆς στρωμνῆς ἐπὶ τοῦ ἰδάφους.

Ἐφώρμησα μανιώδης κατὰ τῶν ἀηδῶν τούτων Λιλιπουτείων τῶν βασανισάντων με καθ' ὅλην τὴν νύκτα κατὰ τοσοῦτον δηκτικὸν τρόπον ὡς συνέβη ποτὲ καὶ τῷ μακαρίτῃ Γυλλιβέρῳ καὶ ἐξύπνησα τοὺς συντρόφους ὅπως ἴδωσι τοῦτο τὸ «horribile dictu» (τὸ φρικτῶδες θέαμα). Καὶ οὗτοι ἐδέχθησαν τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ζωῦφιων καὶ φαίνεται ὅτι ἡ νεόπλυτος καθαρὰ σινδὼν μου προσεῖλκυσε τὴν πλειότητα τοῦ ἔθνους τῶν ρθειρῶν. Ἐντὸς περιτοιχισθέντος παραθύρου παρετηρήσαμεν περὶ τοὺς εἴκοσι σάκκους τῶν τακτικῶν φιλοξενήσαντας βεβαίως τὸ κύριον σῶμα τῶν ρθειρῶν, ἐν ᾧ ὁ παλαιὸς τάπης θὰ παρέσχεν ἀναμφιβόλως κατὰ ταύτην τὴν ἐκστρατείαν χιλιάδας τινὰς περίπου κληρωτῶν. Ἐδράμομεν τότε εἰς τὸ ὑπαιθρον διατάξαντες νὰ φέρωσι πρὸς ἡμᾶς καθαρὰ ἀσπρόρρουχα καὶ ἐνδυμασίας ἐκ τῶν μαρσίππων ἡμῶν, καὶ ἐξελθόντες ἐν τοῖς ἀγροῖς γυμνοὶ ἀπεξέσαμεν πᾶν ζωῦφιον προσκεκολλημένον ἐρ' ἡμῶν, κατελείπομεν δὲ συσσωρεύσαντες τὰ παλαιὰ ἐνδύματα καὶ πηδήσαντες ὀλίγα βήματα περαιτέρω ἐνεδύθημεν καθάραια φορέματα ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Τὰ δὲ ἀποτεθέντα φορέματα καὶ ἀσπρόρρουχα ἐκομίσθησαν ἐντὸς θερμανθέντος κλιβάνου ὅπως θανατωθῶσι τὰ εἰσχωρήσαντα ἕντομα. τέχνη ἣν ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τῶν παλληκαρίων. Οἱ μανδύαι ἐπίσης καὶ αἱ στρωμναὶ ἤλθον εἰς τὸν κλίβανον καὶ οὕτω ἀπηλλάγημεν τῆς λύμης ταύτης πολὺ πρότερον ἢ ὡς ἠλπίζομεν.

Εὐρόμεν τὸν γενναῖον Schnizlein μετὰ τοῦ πυροβολητοῦ Rueprecht ἐν πλήρει δράσει ἐν μέρει μὲν παρὰ τὰ τηλεβόλα ἐν μέρει δὲ παρὰ τῇ προπαρασκευῇ τῶν ἐφοδίων. Τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον ἶχνος τακτικῆς ὑπηρεσίας ὅπερ εἶδον ἐν Ἑλλάδι. Ἐπεσκέφθημεν τὰ τοπεῖα τῆς ἀρχαίας Σαλαμῖνος εὐρόντες ἔτι καταφανῆ ἶχνη τῶν τειχῶν μετὰ τῶν τετραγώνων πύργων τῶν περιβαλλόντων λόφον ἐφ' οὗ πιθανῶς ἔκειτο ἡ ἀκρόπολις. Ἐτι ἐν τῷ λιμένι εἶδον θεμέλια τειχῶν χρησιμεύοντα πρὸς ναυτικούς σκοπούς. Ἐκεῖθεν τοῦ λιμένος ἐδειξάν ἡμῖν τύμβον ἀνεωχθέντα ἀνωθεν ὑπὸ ἀρχαιολόγων ἴσως, οἵτινες ἐκάλουν τοῦτον τάφον τοῦ Τελαμῶνος. Διατριβόντων ἡμῶν ἐνταῦθα συνέβη μονομαχία μεταξὺ δύο φιλελλήνων προσημασθεῖσα κατὰ κορσικανικὸν τρόπον καὶ διεξαχθεῖσα ὡς ἐξῆς. Οἱ ἀντίπαλοι ἔλαβον τὰ τυρέκια αὐτῶν καὶ ἀνέμενον ἐξ ὑπαμειβῆς ὅπως βάλλωσι πῦρ κατ' ἀλλήλων. Ὁ εἰς Πασχάλης ὀνόματι, Κορσικανός, εἶχε κατοπτρεύσῃ ἐκ τοῦ ἀνδῆρου μιᾶς οἰκίας ὅθεν ἐφόνευσεν ἐν ἀκαρεῖ τὸν ἀντίπαλόν του παραμονεύοντα αὐτὸν κρυφίως παρὰ τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ. Τὸ πρᾶγμα κατ' ἀρχὰς ἐνεποίησε ταραχὴν, ἅμα ὅμως στρατοδικεῖον ἐκ φιλελλήνων συγκείμενον ἐκήρυξεν, ὅτι ἡ μονομαχία διεξήχθη μὲν κατὰ κορσικανὸν τρόπον ἀλλ' ἐντίμως, δὲν ἐγένετο τοῦ λοιποῦ λόγος περὶ τούτου. Οἱ φιελλήνες ἐπισήμως ὠρκίσθησαν ἐπὶ τῶν σημαίων καὶ τῶν τηλεβόλων αὐτῶν.

Τῇ 2 Φεβρουαρίου (ν) τὸ σῶμα τοῦ Βούρδαχη ἐτέθη εἰς κίνησιν διὰ τῆς Ἐλευσίνος πρὸς τὴν ὀρεινὴν τοποθεσίαν τῶν Χασίων 3 ὥρας περίπου Β.Δ. τῶν Ἀθηνῶν ἀπεστελεῖτο δὲ ἐκ χιλίων ἀνδρῶν τῆς στρατολογίας αὐτοῦ, ἐκ χιλίων πεντακοσίων περίπου Πελοποννησίων ὑπὸ τὸν Παναγιώτην Νοταρᾶν καὶ ἰσαριθμῶν παλληκαρίων μετὰ τινων ὀρεινῶν τηλεβόλων ὑπὸ τὸν Βάσσαν τὸν ἔχοντα καὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὄλου. Τρεῖς ἡμέρας βραδύτερον ἀπεπλεύσαμεν μετὰ τοῦ συνταγματάρχου Γόρδωνος ἐκ τοῦ λιμένος τῶν Ἀρπελακίων. Ἡ ἐπιβίβασις ἐμελλεν ἤδη ἀπὸ τῆς 4τῆς τοῦ μηνὸς νᾶ λάβῃ χώραν, πλὴν τὰ παλληκάρια τοῦ Νοταρᾶ τοῦ ἀρχοντοπούλου εἶχον τόσον μεθυσθῇ ὥστε δὲν ἔδύναντο νᾶ ὀδηγηθῶσιν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Τὸ σῶμα συνέκειτο ἐκ 2,500—3000 ἀνδρῶν, τέσσαρα δὲ τηλεβόλα τῶν 18 ἡμιλίτρων ἐν οἷς δύο ῥοιοβόλα, ἐν τῶν 12, τέσσαρα τῶν 6 καὶ ἐξ τῶν 3 μετὰ τοῦ ἀνέκοντος ὕλικου μετνέχθησαν ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Schnizlein ἐκγυμνασθέντων φιλελλήνων ἐξετέλει χρέη ὑπηρεσίας παρὰ τοῖς πυροβολοῖς

τούτοις καὶ μικρὸν σῶμα Ψαριανῶν ναυτῶν ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Θεόδωρον Ματθαίου.

Τὰ σώματα ἐπεβιβάσθησαν ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀστιγγος κυβερνωμένης ἀτμήρους φρεγάττας Καρτερίας μετὰ ὀκτὼ ὀβιδοβόλων τῶν 68 ἑκμιλίων καὶ δύο τῶν 80, εἴτα δὲ ἐπὶ τῶν δύο βρικίων Νέλσωνος καὶ Ἰρακλίου καὶ πολλῶν μικροτέρων ὀπλισμένων πλοίων. Νύκτωρ δὲ ὑπὸ τὸ ὠραιότατον σεληνόφως ὁ στολίσκος οὔτις ὠλίσθησεν ἀντικρὺ μέχρι τοῦ Φαληρικοῦ ὄρμου. Οὐδεὶς Τούρκος ἐφάνη· ἡ σελήνη ἔδυσσε καὶ ἡ ἀποβίβασις ἤρξατο. Ὁ καπετὰν Μακρυγιάννης μετὰ τῶν Ἀθηναίων αὐτοῦ ὡς γνώστης τῆς θέσεως κατέβη πρῶτος εἰς τὴν ξηρὰν ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἄλλων παλληκαρίων. Τὸ πᾶν ἔμενεν ἄφωνον καὶ ἐν ἐντεταμένῃ προσδοκίᾳ, ὅτε αἰφνης ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς θέσεως ἤρχισε νὰ πίπτῃ ζωηρὸν πῦρ ἐκ τῶν μικρῶν πυροβόλων, ἥδη δὲ ἐφοβοῦντο ὅτι τὸ ἐπιχείρημα ἀνεκαλύφθη καὶ ἐματαιώθη. Τὰ πλοίαρια τὰ μετακομίσαντα τὸν Μακρυγιάννην εἶχον ἐπιστρέψει ὅπως παραλάβωσιν ἀπὸ τῶν πλοίων τὴν δευτέραν μεταφορὰν ἣν ν' ἀποβιβάσωσιν εἰς τὴν ξηρὰν.

Ἡδὴ ἤθελον νὰ στείλωσι τὰ πλοίαρια πάλιν ὀπίσω κενά, ὅπως σώσωσι τοὺς πρῶτους ἀφικομένους ὅτε παρετήρησα ὅτι ἡ βολὴ αὕτη ἦτο ἀδύνατον νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ πολεμίου, διότι ἄλλως ἐγγὺς τῆς θέσεως ὄντες ἔπρεπε νὰ ἠκούωμεν τὸ σύριγμα τῆς σφαίρας, ὅπερ δὲν ἐγένετο. Τὴν γνώμην ταύτην ἠσπάσθη καὶ ὁ Ἀστιγξ, ὁ δὲ συνταγματάρχης Γόρδων ἐπίσης ἐβεβαιώθη μετ' ὀλίγον, ὅτι ἡ βολὴ αὕτη παρὰ τὴν προσταγὴν τοῦ ἦτο ἡ καλουμένη μπαταρία ἡ πυροβολισμοὶ χαρᾶς τῶν παλληκαρίων ἀγγέλλουσα ἡμῖν τὴν αἰσίαν αὐτῶν ἀφίξιν ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου ἄλλ' ἢτις ὅμως ἐκάλεσεν εἰς τὰ ὅπλα τοὺς Τούρκους τοὺς κατέχοντας τὸ μοναστήριον τοῦ Δράκου ἐν Πειραιεῖ. Τὸ λοιπὸν μέρος τῆς ἀποβιβάσεως ἔλαβε χώραν ταχέως, ἀνερριχθήθημεν δὲ ἐπὶ τῶν βράχων, οἱ κόφινοι ἐτοποθετήθησαν καὶ ἡ ὡς τοῦ μύρμηκος φιλοπονία τῶν παλληκαρίων περιέβαλλε νύκτωρ τὸ ὄροπέδιον διὰ τῶν λεγομένων ταμπουρίων των, διὰ κακῶν τειχισμάτων ἐξ ἡμισείας μὲν κατορυχθέντων, ἐξ ἡμισείας δὲ ταφρωθέντων, ὧν ὀπισθεν καθήμενός τις ἢ ὀκλάζων εἶναι ἐστεγασμένος καὶ ἅτινα συνήθως ἀποχωρίζει ἕκαστος ὀπλαρχηγὸς δι' ἑαυτὸν καὶ τὰ στρατεύματά του ἰδίᾳ. Ἐνεκα τῆς μεγάλης νωθρότητος τῶν Τούρκων οἵτινες οὐδ' ἐξέχοντα σταθμὸν εἶχον ἀνεγείρει πρὸς ἐπιτήρησιν τῆς τοσοῦτον ἐπικαίρου ἐξ αὐτῆς θέσεως ἄνωθεν τοῦ Φαλήρου, οὐδὲν θὰ ἦτο πιθανὸς εὐκολώτερον ἢ νὰ καταλάβωσιν αἰφνιδίως τὴν ἀσθενῆ φρουρὰν ἐκεῖ-

θεν τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς ἤδη καταληφθείσης θέσεως μοναστηρίου τοῦ Δράκου ἢ τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος, ἐὰν ἡ πειθαρχία μεταξὺ τῶν παλληκαρίων ἦτο τοσοῦτον μόνον ἀνεπτυγμένη ὅσον νὰ ἐννοῶσι νὰ σέβωνται τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν διαταγὰς καὶ νὰ ἐκπληρῶσι ταύτας· οὕτως ὁμοῦς ὁ ὑπὸ τοῦ Γόρδωνος ἀπαγορευθεὶς ἀκροβολισμὸς ὁ τὸσον μωρὸς ὅσον καὶ ἀνωφελὲς κατέστησε τοὺς Τούρκους προσεκτικούς, ἔλλειψις δὲ ἀποφάσεως καὶ ἐνεργείας δὲν ἀφῆκε τοὺς κυρίους τούτους νὰ ἐπιδιορθώσωσι τὸ ἄρξανον σφάλμα διὰ ταχείας ἐπιδρομῆς κατὰ τοῦ συνεγερθέντος εἰς τὰ ὅπλα ἐχθρικοῦ σταθμοῦ, δι' οὗ τρόπου ἴσως τὸ μοναστήριον τὸ κακῶς φυλασσόμενον ἤθελε καταληφθῇ κατὰ τὴν πρώτην ἐφοδὸν, διότι ἡ ἀσθενὲς φρουρὰ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσῃ οὔτε τὸν ἀριθμὸν οὔτε τὸν τρόπον τῶν κατ' αὐτῆς ἐφορμώντων. Ἐτι τῆς νυκτὸς διαρκούσης μετεκομίσθησαν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τὰ τέσσαρα βομβόλα τῶν 3 ἡμιλίτρων, δύο τῶν 6, ἐν τῶν 18 καὶ ἐν σιδηροῦν τῶν 18, περὶ τὴν πρωίαν δὲ εἰλκυσθήσαν μετὰ πολλοῦ μόχθου ἀνωθεν τῆς βραχώδους ἀνωφερείας εἰς τὰς πυροβολαρχίας ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου. Ἀποσπάσματα ἐκ παλληκαρίων εἰσέδυσον κατὰ μάνδρας κειμένης ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ μοναστηρίου καὶ ὑπὸ τινων Τούρκων κατεχομένης, οἵτινες ὑπεχώρησαν ἅμα τῇ προσεγγίσει τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ μοναστηριακὸν οἰκοδόμημα· οἱ Τούρκοι δὲ ὡσαύτως κατεῖχον τὸ τελωνεῖον τὸ κείμενον ἐπὶ προεξεχούσης ἄκρας μεταξὺ τοῦ μικροῦ καὶ μεγάλου λιμένος ἐν Πειραιεῖ. Περὶ μεσημβρίαν ὁ Ἀστιγὺς ἀπέπλευσε διὰ τῆς Καρτερίας τοῦ εἰς Πειραιᾶ, ἐγὼ δὲ αὐτὸς εἶχον προσορμίσει ἀπὸ πρωίας τῆς ὑστεραίας τὰ βρῖκια ὅπως δεσπόσωσι τῆς δεξιᾶς ἡμῶν πλευρᾶς καὶ τοῦ προκειμένου ἐδάφους. Ὁ ὑπολοχαγὸς Schnizlein ἔρριψε διὰ τῆς πυροβολαρχίας τοῦ ἀπὸ τῆς θέσεώς του τὴν πρώτην βολὴν κατὰ τοῦ μοναστηρίου, μεθ' ὃ ἠνέωξε τὸ ἀτμόπλοιον τὸ πῦρ διὰ τῶν φοβερῶν αὐτοῦ πυροβόλων. Ἐν ὀλίγῳ ἡ πρόσοψις τοῦ μοναστηρίου κατερειπώθη, ἡ δὲ φρουρὰ ἥς τὰς κινήσεις ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ ἄφ' ὑψηλοῦ ἐφαίνετο ὑπεκφεύγουσα δυνάμει τοῦ φοβεροῦ κανονιοβολισμοῦ καὶ ὑποχωροῦσα τοῦ μοναστηρίου. Τοῦτο παρετήρουν οἱ Ἕλληνες καὶ ὀρεγόμενοι λείας κατῆλθον τῆς θέσεως αὐτῶν ὅπως ἀποκόψωσι τῇ φρουρᾷ τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπάνοδον. Εἰς τῶν ὀπλαρχηγῶν ὁ ἰστάμενος πλησίον ἐμοῦ ἐπὶ τοῦ ὑψώματος ἐκραύγασέ μοι φαιδρῶς· τώρα προσέξατε, συνταγματάρχκα, πῶς τὰ παιδιὰ μας ἡμποροῦν νὰ τρέχουν καὶ κανεῖς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Ἀλβανοὺς δὲν θὰ τοὺς ξεφύγῃ. Ἐγὼ δὲν ἀπῆντησα. Ἄν ἠδυνάμην νὰ προστάξω, ἤθελον ἀρῆσαι εἰς τὴν

φρουράν τὴν ἐπιστροφὴν ἀνοικτὴν καὶ ἀσφαλῆ, διότι οἱ σταθμοὶ τοῦ μοναστηρίου καὶ τοῦ τελωνείου μοι ἐφαίνοντο σπουδαιότερα: τῆς αἰχμαλωσίας πεντηκοντάδος Τούρκων, καὶ φοβοῦμαι, ὅτι οἱ Ἄλβανοὶ οὗτοι βλέποντες τὴν ἐπάνοδον ἀποκεκομμένην, θὰ προτιμήσωσι νὰ πωλήσωσιν ἀκριβὰ τὴν ζωὴν των μαχόμενοι ὀπίσθεν τῶν τειχῶν αὐτῶν καίπερ διατετρημένων ὄντων, ἢ νὰ ἀφήσωσι νὰ σφαγιασθῶσιν ἀνεκδίκητοι ἐν φυγῇ καταστάσῃ σχεδὸν ἀδυνάτῳ. Καὶ οὕτω συνέβη. Οἱ Ἄλβανοὶ φοβούμενοι τὴν κίνησιν τῶν παλληκαρίων ἐπέστρεψαν εἰς τὸ μοναστήριον, ἐξ οὗ τῆς πύλης τινὲς ἤδη ἐξῆλθον καὶ περιέρραζαν τούτους. Μετὰ μεσημβρίαν δὲ ἀνεφάνησαν περὶ τοὺς 200 ἄνδρας Τουρκικοῦ ἱππικοῦ ἐν δυαὶ σώμασι δεξιᾷ τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ ὁδοῦ ἐπὶ σκοπῷ κατοπτεύσεως ἡμῶν. Ἠδυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τούτων πολλοὺς πλουσίους ἐνδεδυμένους ἀξιοματικούς μεθ' ὑψηλοῦ τουρβανίου καὶ ὑπωπτεύομεν ὅτι καὶ ὁ Σερασκιέρης εὕρισκετο μεταξὺ τούτων, ὅπερ καὶ ἦτο ἀληθές. Ὑψωμάτι κωνοειδὲς ἀντικρὺ τῆς θέσεως ἡμῶν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἡμίσεως τούτων, τὸ δ' ἕτερον ἡμῖσι ἔμεινε ἑκατοντάδας τινῶν βημάτων ἐκεῖθεν ἐτρατοπεδευμένον. Εἶδομεν τέσσαρας ἱππεῖς χωριστὰ σπεύδοντας ἐρίππους πρὸς τὸ μοναστήριον ὅθεν μετὰ μικρὰν διατριβὴν πάλιν ἐπέστρεψαν εἰς τὸ σῶμα αὐτῶν. Ἐρρίφθησαν βολαὶ κατ' αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὕψους, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, διότι τὰ παλληκάρια δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πεισθῶσι ὅπως καταλάβωσι τοὺς παρὰ τοὺς πόδας τῆς ἐπικαίρου θέσεως παρὰ τὴν ὁδὸν λόφους καὶ περιφράξωσι τούτους. Ὁ πλοίαρχος Ἀστιγῆ εἶχε διακόψαι τὸ πῦρ αὐτοῦ ὅπερ ἄνευ τῆς βίας τῶν παλληκαρίων πολὺ πιθανῶς ἤθελε παρακινήσει τοὺς Ἄλβανούς πρὸς κένωσιν τοῦ μοναστηρίου καὶ ἐπεμψε πρὸς αὐτοὺς κήρυκα πρὸς πρόσκλησιν παραδόσεως ἐπὶ τῇ διαβεβαιώσει ἐλευθέρως ἐξόδου. Τὸ ἀνδρεῖον Ἀλβανικὸν στράτευμα ἀπεκρίθη: «Πρὸ ὀλίγου ὁ Πασσᾶς μᾶς ὑπεσχέθη 30 γρόσια τὸν μῆνα ἐὰν μείνωμεν πλησίον τῆς θέσεώς μας, διὰ τοῦτο μᾶς ἐτίμησεν ὡς καλοὺς στρατιώτας καὶ ὅλοι ἡμεῖς κάλλιον θέλομεν ν' ἀποθάνωμεν παρὰ νὰ καταισχύνωμεν τὸ γένειον τοῦ Κιουταχῆ.

[Ἐπεται συνέχεια]

